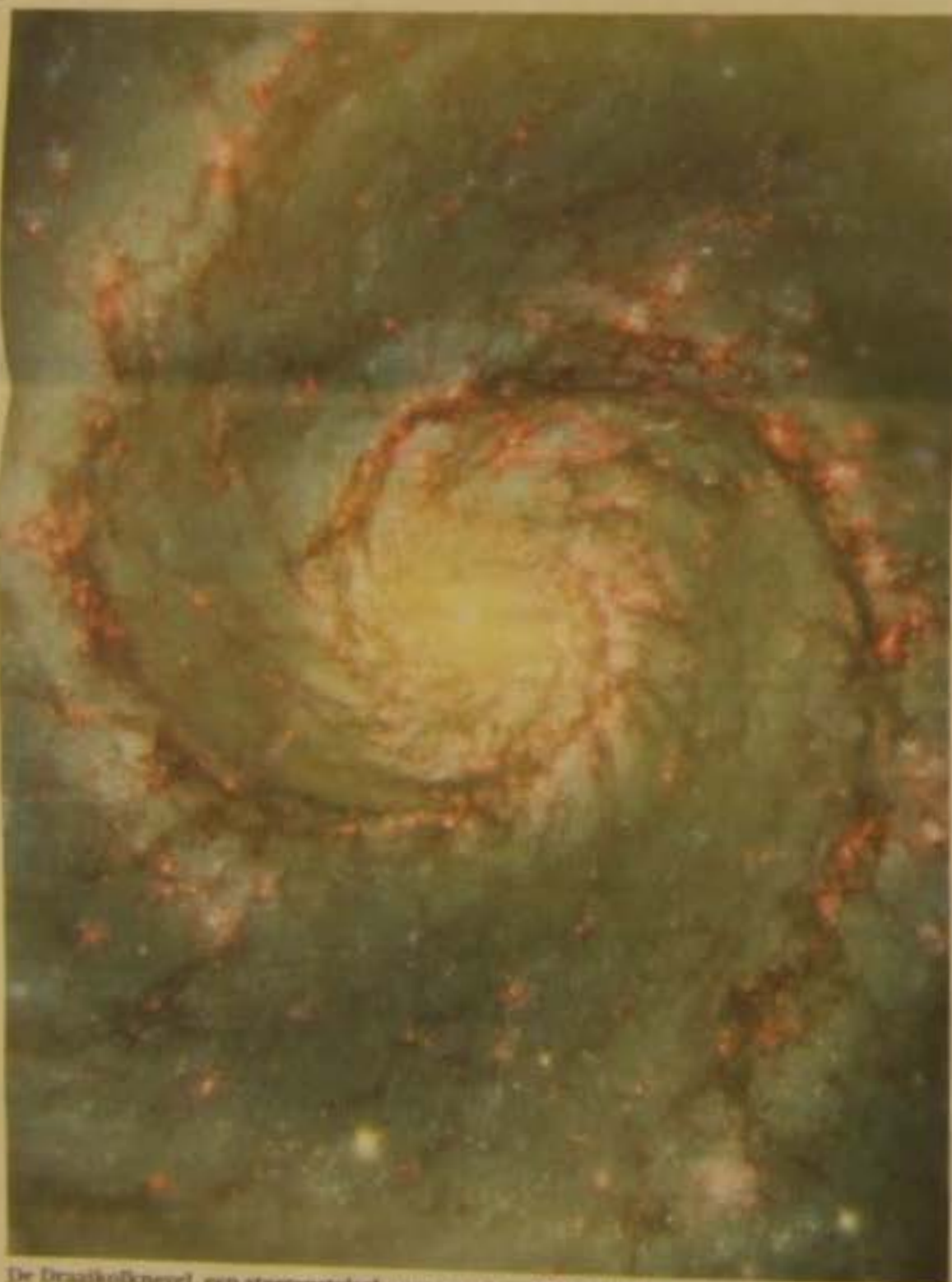

Simon Stevin Centrum onderzoekt verhouding samenleving, cultuur en wetenschap

Wetenschapsgeschiedenis relativeert harde standpunten

Water en vuur lijkt geloof en wetenschap soms, getuige de jongste reï rond de Wageningse promovendus Jerke de Vries die God dankte in zijn voorwoord. Maar de geschiedenis vertelt een veel complexer verhaal. Het nieuwe Simon Stevin Centrum aan de VU richt daarom de schijnwerpers op de interactie tussen wetenschap, cultuur en samenleving. Een gesprek met universiteitshistoricus Ab Flipse en voorzitter Ida Stamhuis.

De Draaikolknevel, een sterrenstelsel ongeveer 31 miljoen lichtjaren verwijderd van de Melkweg. Foto: Wikipedi

Een hoogleraar die de wens bezwoert doet binnen door zijn advieswetenschap van een creationistische stichting: een promovendus die God niet mag bedanken en daarna toch weer wel. Hoe komt het dat religie en wetenschap op dit moment angstvallig gescheiden gehouden worden?

Universiteitshistoricus Ab Flipse van de VU is vooral verbaasd over de ophef en het verbod op religieuze uitingen in het dankwoord van het proefschrift. "We hebben in het verleden felle debatten gehad, maar in de laatste decennia was de consensus dat je persoonlijk mag weten wat je gelooft en je daartoe gewoon wetenschap kunt bedrijven. Nu is er toch weer ophef over. Waar dat precies vandaan komt? Het thema religie zorgt maatschappelijk voor stress. Dat straalt af op de universiteit. Religie wordt door velen als splitszwam gezien. Daar komt zo'n maatregel om een dankwoord aan God te verbieden vandaan. De universiteit wil voorzichtig zijn, niet tegenovergesteld effect. Zo ontstaat zo'n rei."

De ophef over het advieswetenschap van de Wageningse hoogleraar is volgens Flipse een ander verhaal. "Creationisme raakt aan het karakter van de wetenschap zelf en het is terecht dat er kritische vragen worden gesteld als een hoogleraar zich daarmee inslaat."

Het vakgebied van de wetenschapsgeschiedenis, waarmee Flipse zich bezighoudt, zet reflecties zoals die in Wageningen in een historisch perspectief. Oudgrijs is voor het onderzoek naar de wisselwerking tussen de samenleving en wetenschap het Simon Stevin Centrum opgericht, waaraan Flipse ook verbonden is.

"Het Simon Stevin Centrum is heel breed. De verhouding tussen religie en wetenschap is één van de relevante thema's

voor het centrum. Vaak wordt de geschiedenis van geloof en wetenschap als een strijd gezien. De wetenschap zou zich hebben onttrokken aan het geloof. Maar als je beter kijkt, blijkt van dat beeld niks over. Het ligt veel complexer. Bij veel gelovige wetenschappers had het geloof bijvoorbeeld een inspirerende werking. Ook werden geloof en wetenschap zeker niet altijd als concurrerende verklaringen ge-

zien, maar het zo vaak aanvullend. In een aandrijving kon men tegelijkertijd een natuurlijk verschijnsel zien en de hand van God."

Complex

Het is geen toeval dat juist aan de Vrije Universiteit een vak als wetenschapsgeschiedenis een vaste plek in het curriculum inneemt, vertelt Flipse. "De VU heeft altijd willen uitdragen dat wetenschap

geen levensbeschouwing op zichzelf is. Wetenschapshistorie geeft een helder beeld van wat wetenschap is: zowel de kracht als de beperkingen ervan. Daarom begon de VU daar in 1946 colleges over te geven."

Die colleges zijn altijd geliefd maar ze hebben wel een andere invulling gekregen. Sierst ging het vooral over geloof en wetenschap, nu komen andere vragen aan bod.

Flipse: "Geloof en wetenschap zijn niet noodzakelijk in strijd met elkaar en ook niet per se in harmonie. Op elke tijd en plaats moet die relatie opnieuw worden afgestemd. Voor de 19e eeuw was de cultuur gestempeld door religie; je onderzocht niet de natuur maar Gods schepping. Sinds wetenschap een seculiere activiteit is, zijn het twee gescheiden domeinen."

Dat is niet verkeerd, meent Flipse. "We moeten religie en wetenschap niet meer willen mengen zoals dat in de Middeleeuwen en de Vroegmoderne tijd het geval was. De kracht van de huidige wetenschap is juist dat je het met mensen van totaal verschillende achtergrond kunt bedrijven. Zo kan ieder het zijne inbrengen. Bij Kepler en Newton speelden hun persoonlijke overtuigingen allemaal mee in hun wetenschappelijk werk."

Bewijst dat niet juist dat je in gesprek moet blijven over je levensovertuiging? Flipse: "Ja, over je persoonlijke overtuigingen wel. Ik denk dat het goed is om niet als een machine in het lab of de collegezaal bezig te zijn. Maar die overtuigingen die je niet terug in de resultaten. Bij een proefschrift noem je God als je dat wilt in het dankwoord, niet in de analyse."

Dat je God niet zou mogen bedanken vindt hij persoonlijk "tamelijk bizar". "Het is terecht dat het verbod is teruggetrokken. Aan de VU zul je zoiets overigens niet meemaken. Hier wordt elke openbare plichtigheid geopend met het Votum, dat is al zo sinds 1880. In die zin is God hier nooit afwezig."

Creationisme

Flipse promoveert binnenkort op het gereformeerde en katholieke wetenschapsideaal zoals dat voor de Tweede Wereldoorlog vorm kreeg aan de VU en de Katholieke Universiteit Nijmegen. Hij deed veel onderzoek

Dat je God niet zou mogen bedanken vindt historicus Ab Flipse persoonlijk 'tamelijk bizar'. Foto: CW

naar de geschiedenis van het evolutiedebat in protestants-christelijke kringen.

"Wat je ziet is dat de discussies die in de 19e eeuw over de evolutietheorie gevoerd zijn, eigenlijk geen strijd tussen geloof en wetenschap was, maar het bevestigde niet. Er waren namelijk vanaf het begin gelovigen die evolutie accepteerden. Het idee dat evolutie en scheppingsgeloof noodzakelijk tegenover elkaar staan, heeft vooral later opgang gemaakt."

De verhoudingen zijn in de loop van de twintigste eeuw steeds meer gepolariseerd. Het is volgens Flipse niet toevallig dat het Amerikaanse debat over evolutie feller werd in de jaren na de Eerste Wereldoorlog. "Er was toen een snelle modernisering en verstedelijking. Mensen wilden vasthouden aan een gedroomd verleden, het scheppingsverhaal kreeg een nieuwe lading en men begon evolutie te zien als bron van kwaad. Het kreeg dus een andere betekenis, minder neutraal dan voorheen. Het was een maatschappelijk klimaat van onzekerheid, waarin een vijand gezocht werd."

Flipse: "In Amerika kwam het creationisme op, zoals het later is genoemd. Anti-evolutionisten

organiseerden zich omdat de vraag zich aandeed: wat moet er gedoceerd worden op school? Daar werd plaatselijk heel verschillend over gedacht, er werden processen over gevoerd. De evolutiediscussie werd zo een juridische kwestie."

De tegenstelling laaide weer op in de jaren '60 en '70, een tijd van sterke maatschappelijke polarisatie. In Amerika werd het, omdat veel orthodoxe christenen zich bij de Republikeinse Partij aansloten, ten slotte steeds meer een politieke kwestie. En dat is voorlopig de status quo. "Je kunt er doender op zeggen dat bij Amerikaanse verkiezingen aan een politicus gevraagd wordt hoe hij over schepping en evolutie denkt. De politiek heeft dus invloed op het verhaal dat verteld wordt. Van de weeromstuit gaan sommige wetenschappers zich negatief uiten over geloof, zoals Dawkins. Het gevolg is dat gemiddeld over denkers over het hoofd worden gezien."

Het evolutiedebat maakt duidelijk dat de steeds veranderende verhouding tussen geloof en wetenschap niet op zichzelf staat, maar altijd meebeweegt op de tijdgeest. "Dat evolutiedebat heeft vooral met de maatschappelijke ordening te ma-

ken. Wetenschap maakt deel uit van de maatschappij. Dat was bij Galileo al zo en nu ook weer."

Niels Falmer

Openingsconferentie Simon Stevin Centrum voor de Geschiedenis van de Wetenschap en Geesteswetenschappen, 18 maart aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Met Ab Flipse, Ida Stamhuis, Wimand Minhardt, John Faulstich e.a.

Simon Stevin Centrum

Reflectie op wetenschap is nodig, en het nieuwe Simon Stevin Centrum aan de VU staat wat betreft in een goede traditie van de Vrije Universiteit, merkt voorzitter Ida Stamhuis. "Op de VU leren studenten niet alleen hun vak maar ook reflectie daarop. Daardoor leren ze oplossen hoe wetenschap functioneert. Je komt er achter dat wetenschap geen absolute waarheid biedt maar dat onze huidige wetenschappelijke disciplines historisch zo gegroeid zijn. Het had ook anders kunnen lopen. Nu gaan veel mensen ervan uit dat wetenschap niks is met God te maken heeft, maar aan het eind van de 18e eeuw waren geloof en wetenschap één geheel. Het is belangrijk dat studenten dat begrijpen". Stamhuis: "De natuurwetenschappen zijn erin geslaagd een imago te krijgen als zonden zij de echte wetenschap zijn, in tegenstelling tot de menswetenschappen en bijvoorbeeld de pedagogiek. Daardoor verties je snel uit het oog dat de grote vragen niet zo makkelijk te beantwoorden zijn. De hersenwetenschap meldt dan bijvoorbeeld: daar en daar gaan signaaltjes heen en weer. Heb je dan fenomenen als de ziel of religie verklaard? Nee."

Wetenschap